

ABSOLVENTŲ KOMPETENCIJŲ ATITIKTIS DARBO RINKAI: ABSOLVENTŲ INTERVIU TYRIMAS

Irma Spiriajevienė, Aušra Rudžianskienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Tyrimo tikslas – išanalizuoti Burnos priežiūros studijų programų absolventų požiūrį į jų kompetencijų atitikti darbo rinkos poreikiams. Temai analizuoti buvo atlikta literatūros ir dokumentų analizė bei kokybinis *focus* grupės interviu. Tokia analizė leidžia įsigilinti į absolventų lūkesčius jų turimų profesinių kompetencijų aspektu. Tyrimo rezultatai, gauti šios analizės pagrindu, suteikia studijų programoms dar didesnes tobulinimo išvagas. Apskritojo stalo diskusijos-interviu metu surinkti duomenys buvo įrašyti į garso takelį ir transkribuoti. Kokybinio tyrimo informantai: 7 Kolegijos absolventai, dirbantys odontologijos klinikose. Išanalizavus empirinio tyrimo duomenis, taikant *content* analizę, gauti rezultatai kategorijų pagrindu parodo tolygų balansavimą tarp puikios kompetencijų atitikties ir galimos tobulėjimo perspektyvos: „Absolventų kompetencijų realizavimas darbo rinkoje rodo tinkamą studentų profesinį pa(si)ringimą“ (11 informantų teiginių), „Absolventų kompetencijų realizavimas darbo rinkoje nukreipia į studijų kokybės tobulinimą“ (11 informantų teiginių). Išryškėjusi dar viena ne tokia gausi teiginių kategorija – „Požiūris į gydytojo odontologo padėjėjo profesiją ir jos palyginimas su burnos higienisto profesija“ (7 informantų teiginiai). Pagal tyrimo teiginių skaičių diskusija-interviu koncentruojasi šiose iš kategorijų sudarytose pagrindinėse subkategorijose: „Tinkamas bendras praktinis pa(si)ringimas“ (4 informantų teiginiai), „Gebėjimas asistuoti gydytojui odontologui“ (5 informantų teiginiai), „Tobulintinos studijų sritys – paskata nedideliems studijų programos pokyčiams“ (4 informantų teiginiai), „Absolventų pasiūlymai norint pakeisti požiūrį į gydytojo odontologo padėjėjo profesiją“ (4 informantų teiginiai). Kitose subkategorijose užfiksuota mažesnė (2–3) patvirtinančių tyrimo dalyvių teiginių koncentracija.

Reikšminiai žodžiai: kompetencijos, absolventai, burnos priežiūra.

Įvadas

Įgytas aukštasis išsimokslinimas yra labai svarbus visuomenės profesinei integracijai, susijęs su aukštesniu statusu bei socialiniu, kultūriniu kapitalu. Tačiau baigęs aukštąjį mokslą žmogus pasižymi viena ar kita kompetencija tik tuomet, jei geba ją taikyti praktiškai (Zubrickienė, Adomaitienė, 2016). Jau keletą paskutinių dešimtmečių jaunimo perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką aspektai yra prioritetas daugelyje ES šalių. Kaip rašo R. Brazienė (2017), absolventų situaciją darbo rinkoje lemia nemažai veiksnių, iš kurių gana aktualūs yra kvalifikacijos (ypač profesinių, praktinių ir kitų įgūdžių bei gebėjimų) atitiktis darbo rinkos poreikiams.

Paskutiniu metu yra daug rašoma apie grįžtamąjį ryšį. K. A. Ericssonas, kuris yra sukūręs kompetencijų ugdymo teoriją, nustatė, kad norint pasiekti didžiausio meistriškumo, svarbiausia yra nuolat gauti betarpišką grįžtamąjį ryšį (Young, 2021). Šiuo mūsų tyrimo atveju yra nepaprastai svarbus grįžtamasis ryšys absolventų įgytų aukštojo mokykloje kompetencijų realizacijoje darbo rinkoje per pačių jau dirbančių absolventų įsivertinimą, pasidalinant išvalgomis su ugdytojais bei studijų programų kūrėjais apie kompetencijų atitikį.

PSO bei kituose tarptautiniuose dokumentuose akcentuojama būtinybė užtikrinti tinkamą sveikatos priežiūros specialistų pasiūlą, ringimą ir sąlygų optimaliai bei efektyviai veiklai vykdyti

sudarymą (Visuomenės sveikatos specialistų pasiskirstymo darbo rinkoje <...>, 2014).

Vyraujant masiniam aukštajam mokslui, kas būdinga ir Lietuvai, šiandieninėje visuomenėje aukštojo mokslo baigimas ne visada sukuria palankias prielaidas darbo rinkos poreikių atitikimui. Tai būdinga ir Rytų bei Vidurio Europos šalims. Vis dažniau tampa problema – aukštojo mokslo kokybė bei ugdymo turinio atitiktis darbo rinkos poreikiams. Remiantis darbovietėse priskirtais profesijų kodais, net 71,3 proc. dirbančiųjų absolventų ir 78,1 proc. baigusiujų pvz., visuomenės sveikatos krypties specialybes, dirbo ne pagal įgytą specialybę (Liuima, Kanapeckienė, Gerasimavičienė, 2020). Anot R. Brazienės (2017), kuo švietimo sistemoje įgytų kvalifikacijų ir kompetencijų turinys labiau atitinka darbo rinkos poreikius, tuo sėkmingiau absolventai integruojasi darbo rinkoje.

Lietuvoje burnos priežiūros profesijos reikšmingumas tendencingai didėja ir randa solidžią vietą aukštojo mokslo kontekste, o ruošiami šių studijų programų absolventai tampa vis paklausesni darbo rinkoje ir noriai priimami dirbti iškart po baigtų studijų arba dar bestudijuojant. Tačiau, kaip rodo burnos priežiūros srities moksliniai užsienio tyrimai (Uziel N. ir kt., 2019; Yousra ir kt., 2014; Lee, Wu, 2019), reikia būti visapusiškai pasiruošus, nuolat peržiūrėti ir stiprinti tiek Burnos higienos, tiek Gydytojo odontologo padėjėjo studijų programas.

Uziel N. ir kt. (2019) atliktas tyrimas, apklausiant Izraelio gydytojo odontologo

padėjėjus, kuriuo atskleista, kad tyrimo dalyviai patiria įtemptus su darbu susijusius veiksnius: darbo krūvį, pajamas ir kitus darbo pavojus. Be to, burnos priežiūros specialistų gerovei gali turėti įtakos stresas darbe ir perdegimas (Uziel ir kt., 2019). Gydytojo odontologo padėjėjų tyrimu (Yousra ir kt., 2014) nustatyta, kad svarbūs pasitenkinimo darbu veiksniai yra profesinis ir asmeninis gyvenimas, paslaugų kokybė, pajamos, prestižas bei savigarba. Dar kitu Taivanyje atliktu odontologijos klinikos darbuotojų tyrimu apie medicinos centre dirbančių odontologijos klinikos darbuotojų stresą ir profesinį perdegimą nustatyta, kad odontologijos klinikos darbuotojai patiria stresą ir profesinį perdegimą darbe, kas gali atsiliiepti gydant pacientus (Lee, Wu, 2019).

Kaip rodo mokslinių tyrimų rezultatai (Dastnaei ir kt., 2020; Kracher ir kt., 2017), palankesnei Burnos priežiūros studijų programų absolventų profesinei realizacijai plėtotis turi būti atkreipiamas dėmesys į studijas ir nuolatinę studijų programų peržiūrą. Dastnaei P. H. ir kt. (2020) siekė išsiaiškinti pirminės sveikatos priežiūros specialistų patirtį ir išvalgas apie burnos sveikatos mokymo kokybę studijų programose ir padarė išvadą, kad burnos sveikatos mokymo kokybei turi įtakos ugdymo turinio parinkimas, mokymo metodai bei mokymo priemonės. C. Kracher ir kt. (2017) atliktame tyrime rašo, kad didinant gydytojo odontologo padėjėjo profesijos paklausą, reikia nuolat peržiūrėti mokymo programas.

Taigi, sklandesniam burnos priežiūros specialistų darbo ir profesinės atitikties darbo rinkai užtikrinimui būtinas aukštojo mokslo ir darbdavių bendradarbiavimas bei moksliniai tyrimai, atliekant dirbančių absolventų apklausas apie jų lūkesčius studijų–darbo atitikties atžvilgiu, analizuojant jų kompetencijų pritaikymą.

Tyrimo tikslas yra atskleisti dirbančių absolventų požiūrį į jų kompetencijų atitiktį darbo rinkos poreikiams, remiantis Burnos higienos ir Gydytojo odontologo padėjėjo studijų programų dokumentais.

Tyrimo metodai: literatūros bei dokumentų analizė. Atliktas *focus* grupės interviu – apskritojo stalo diskusija, analizuota pasitelkus kokybinę *content* analizę.

Burnos priežiūros studijų krypties programų teisinis, mokslinis pagrindimas

Burnos priežiūros studijų krypties programos (Burnos higiena ir Odontologinė priežiūra) yra parengtos ir tobulinamos vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymu, Kvalifikacijų sandaros aprašu (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d.

nutarimas Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“), Studijų pakopų aprašu (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. lapkričio 16 d. įsakymu Nr. V-1012 „Dėl Studijų pakopų aprašo patvirtinimo“), Bendrųjų studijų vykdymo reikalavimų aprašu (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-1168 „Dėl Bendrųjų studijų vykdymo reikalavimų aprašo patvirtinimo“). Tobulinant studijų programas, atsižvelgiama į Nacionalinius odontologinių paslaugų ir burnos priežiūros specialistų aprašus, Europos burnos higienistų profesinį aprašą ir kompetencijas (Professional Profile and Competences of Dental Hygienists in Europe, EDHF, 2015) bei mokslinius šaltinius (Fried, Maxey, Battani, Gurenlian, Byrd, Brunick, 2017).

Taigi, Burnos priežiūros krypties Burnos higienos ir Gydytojo odontologo padėjėjo studijų programų aprašuose, remiantis minėtaisiais dokumentais, yra išskirtos tam tikros bendrosios ir dalykinės kompetencijos bei studijų rezultatai – kokias žinias, gebėjimus ir mokėjimus turi įsisavinti studentai studijų metu. Tuo pagrindu šiame tyrime absolventams apklausti yra autorių sukurtas tyrimo instrumentas – interviu klausimynas.

Tyrimo metodologija ir organizavimas

Tyrimo naudotas *focus* grupės interviu – vienu metu apskritojo stalo diskusijos-interviu būdu apklausiami visi tyrimo dalyviai. *Focus* grupės pagrindinis tikslas – idėjų bei galimų tam tikros problemos sprendimų generavimas grupinės tarpusavio sąveikos pagrindu. Aktyvi tyrimo dalyvių sąveika diskusijos-interviu metu duoda pridėtinės vertės, nes veikia sinergetiškai (gr. *synergia* – bendras veikimas, darbas kartu – momentas, kai visuma yra didesnė už dalių sumą, todėl yra didesnis našumas ar didesnis efektyvumas, nei veikiant atskirai (Encyclopedia-titanica, 2021). Išstudijavus literatūrą bei Burnos higienos ir Gydytojo odontologo padėjėjo studijų programų dokumentus, kokias kompetencijas studentai turėtų įgyti, sukonstruoti *focus* grupės interviu klausimai-teiginiai, į kuriuos buvo prašoma žodžiu atsakyti.

Tyrimo informantai – septynios absolventės, visos moterys, dirbančios Klaipėdos m. pagal specialybę: 3 yra baigę Burnos higienos studijų programą, 2 – Gydytojo odontologo padėjėjo studijų programą, o 2 – abi studijų programas. Jauniausiajai – 22 metai, vyriausiajai – 36, amžiaus vidurkis – 25,5 metai. Joms suteikti identifikaciniai kodai (1 inf. – 7 inf.). Kaip rašoma mokslininkų, metodologų darbuose (Kardelis, 2017; Rupšienė,

2007; Žydzūnaitė, 2017), kokybiniame tyrime neverta siekti tikimybinės, atsitiktinai sudarytos imties, bet priešingai – reikia parinkti tokius atvejus, kurių skaičius ne toks svarbus, kaip surinktų duomenų informatyvumas.

Burnos higienos, Gydytojo odontologo padėjėjo studijų programų, kaip ir visų LT aukštojo mokslo studijų programų aprašuose yra išskirtos tam tikros bendrosios, dalykinės kompetencijos ir studijų rezultatai, ką turi įsisavinti studentai. Tuo remiantis, mūsų tyrime absolventams buvo pateikta dešimt klausimų-teiginių, susijusių su absolventų kompetencijomis ir kviečiama pakomentuoti:

1. Gebate profesionaliai įvertinti paciento burnos ir bendrą sveikatos būklę.
2. Gebate teikti visapusiškas, technologijų ir mokslo plėtrą atitinkančias burnos priežiūros paslaugas įvairių poreikių turintiems pacientams.
3. Gebate standartizuotai vertinti bendruomenės burnos sveikatos būklę, intervencijų poreikį ir jų efektyvumą.
4. Gebate sistemingai ugdyti individų ir bendruomenės burnos ir bendrą sveikatą.
5. Gebate parengti darbo vietą odontologiui.
6. Gebate asistuoti odontologiui įvairių procedūrų atlikimo metu.
7. Gebate profesionaliai vertinti individualius pacientų poreikius, susijusius su burnos sveikata.
8. Gebate kurti pasitikėjimu grįstus, nekonfliktiškus santykius su kolegomis, pacientais ir verslo partneriais, efektyviai dirbti komandoje su kitais specialistais.
9. Gebate pademonstruoti darbo saugos ir higienos reikalavimų supratimą ir užtikrinti pacientų etinių bei teisinių interesų apsaugą.
10. Gebate užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę ir lanksčiai reaguoti į paslaugų paklausos dinamiką. Į klausimus-teiginius atsakyta žodžiu. Apskritojo stalo diskusija-interviu buvo fiksuojama garso įrašymo takelyje, kas, anot I. Gaižauskaitės, N. Valavičienės (2016), yra patogiausia ir patikimiausia priemonė tokio tipo tyrimuose. Gauti transkribuoti duomenys sustruktūruojami į kategorijas / subkategorijas, priskiriant atitinkamus patvirtinančius diskusijos-interviu dalyvių teiginius. Kaip rašo I. Gaižauskaitė, N. Valavičienė (2016), kategorizavimo objektyvumui ir patikimumui užtikrinti reikalingas filtravimas. Filtravimo procedūra padeda išgryninti kategorijų / subkategorijų pavadinimų tikslumą, nustatyti subkategorijų tinkamumą kategorijoms ir teiginių tinkamumą subkategorijoms.

Tyrimo rezultatai

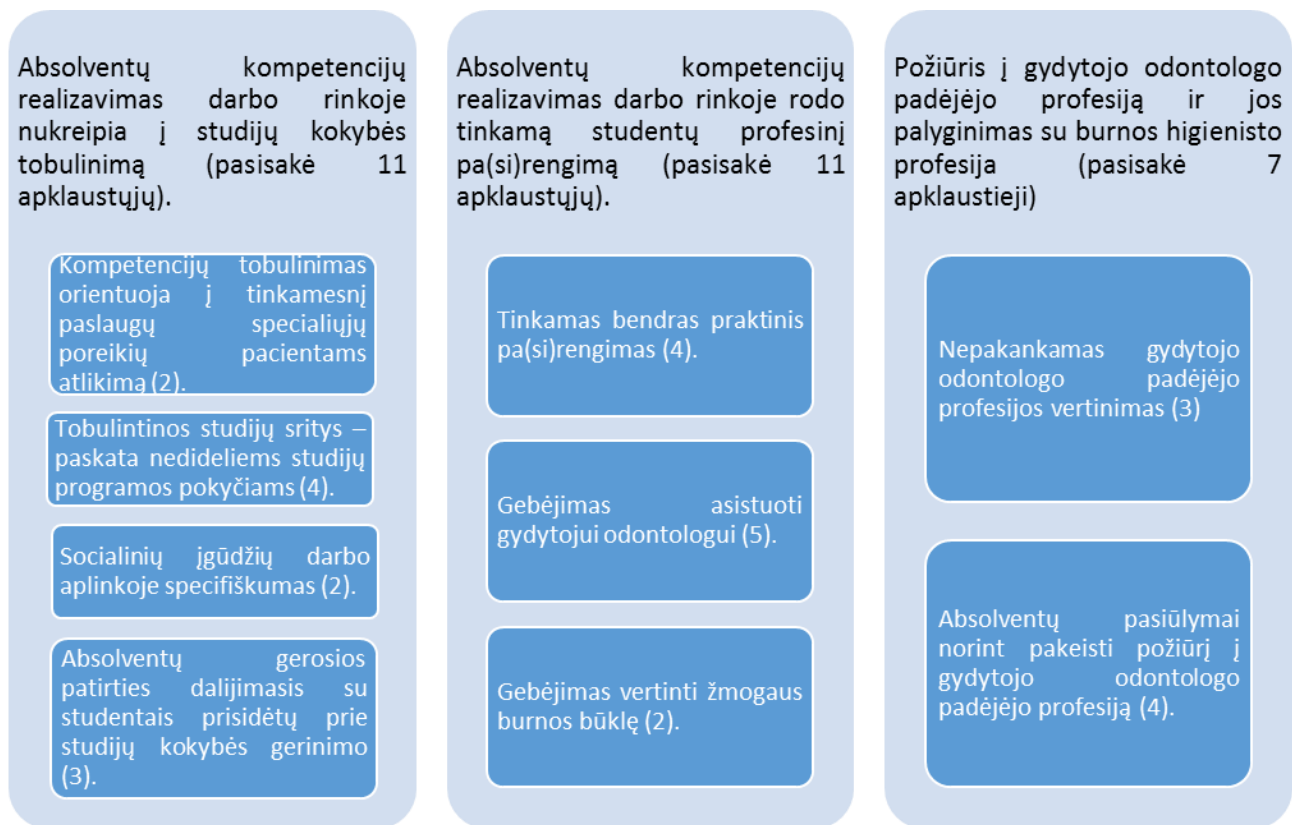
Kompetencija – tai asmens žinių visuma ir gebėjimai jas realizuoti profesinėje veikloje, remiantis asmeninėmis savybėmis, požiūriais ir vertybėmis (Čiužas, 2013). Kiti kompetenciją

apibūdina panašiai – formalizuotas gebėjimas tinkamai atlikti profesinę veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių ir vertybinių nuostatų visuma (Kompetencijų vertinimo užduočių sudarymo metodika, 2015).

Šiame tyrime absolventai, atsakydami į kokybinio tyrimo klausimus, dalinosi patirtimi apie savo kompetencijų atitiktį darbo rinkai. Atlikta *content* analizė – duomenų kategorizavimas bei filtravimas. Du filtruojantys asmenys pateikė septynias skirtingas išvalgas, kurios tyrėjų (autorių) buvo aptartos, šešios – atmetos kaip nepagrįstos, viena išvalga realizuota, pakoreguojant kategorijos „Absolventų kompetencijų realizavimas darbo rinkoje rodo tinkamą studentų pa(si)ringimą“ pavadinimą, papildant jį „profesiniu“.

Taigi, buvo suformuotos trys kategorijos: „Absolventų kompetencijų realizavimas darbo rinkoje rodo tinkamą studentų profesinį pa(si)ringimą“ (11), „Absolventų kompetencijų realizavimas darbo rinkoje nukreipia į studijų kokybės tobulinimą“ (11), „Požiūris į gydytojo odontologo padėjėjo profesiją ir jos palyginimas su burnos higienisto profesija“ (7).

Viena daugiausia patvirtinančių teiginių (11) apimanti kategorija, sudaryta iš ypač pozityvių absolventų pasisakymų, analizuojant jų kompetencijų atitiktį darbo rinkai, yra „Absolventų kompetencijų realizavimas darbo rinkoje rodo tinkamą studentų profesinį pa(si)ringimą“ (1 pav.). Čia išryškėjo tokios subkategorijos: „Tinkamas bendras praktinis pa(si)ringimas“ (4), „Gebėjimas asistuoti gydytojui odontologiui“ (5), „Gebėjimas vertinti žmogaus burnos būklę“ (2).

1 pav. Tyrimo kategorijos, subkategorijos, teiginių skaičius

Subkategorija „Tinkamas bendras praktinis pa(si)rengimas“ sudaryta pagal 4 absolventų pasisakymus (2 pav.) rodo Burnos priežiūros studijų programų absolventų profesinės praktinės kompetencijos stiprybę. Yra Lietuvoje atliktų kitų mokslinių tyrimų (Tamulienė, Gedeikytė, Mačiulienė, 2020), kuriais nustatyta, kad jaunas specialistus darbe dažnai lydi baimės jausmas, atsirandantis dėl darbo patirties ir žinių stokos, priklausančios nuo praktikos, kuri įgyjama studijų procese praktikų metu.

„Gebėjimas asistuoti gydytojui odontologui“ yra viena gausiausia teiginių (5) mūsų tyrimo subkategorija. Asistavimas šioje srityje prilygsta komandiniam darbui, kuris, kaip rašoma kitame naujame K. Yaneva-Ribagina, C. Antonova (2021) tyrime, odontologijos praktikoje gerina paslaugos kokybę, didina gydytojo odontologo darbingumą, sutrumpina manipuliacijų trukmę bei pagerina darbo vietos organizavimą. Be to, atliktu tyrimu nustatyta, kad 70,37–85,19 proc. iš apklausoje dalyvavusių odontologo padėjėjų valo, dezinfekuoja ir sterilizuoja instrumentus, tvarko darbo vietą ir patalpas (Yaneva-Ribagina, Antonova, 2021) – gydytojo odontologo padėjėjai buvo įsitikinę savo nauda, padedant gydytojui odontologui greičiau dirbti, kartu suteikiant pacientui ramybę ir komfortą. Gydytojo odontologo padėjėjų nuomone, norint sukurti puikiai veikiančią odontologų komandą, būtinos tinkamos tiek asmeninės, tiek profesinės

komandos narių kompetencijos (Yaneva-Ribagina, Antonova, 2021).

Kitos kategorijos „Absolventų kompetencijų realizavimas darbo rinkoje nukreipia į studijų kokybės tobulinimą“ (11) informantų teiginių pagrindu suponuotos tokios subkategorijos: „Kompetencijų tobulinimas orientuoja į tinkamesnį paslaugų specialiųjų poreikių pacientams atlikimą“ (2), „Tobulintinos studijų sritys – paskata nedideliems studijų programos pokyčiams“ (4), „Socialinių įgūdžių darbo aplinkoje specifiškumas“ (2), „Absolventų gerosios patirties dalijimasis su studentais prisidėtų prie studijų kokybės gerinimo“ (3). Džiugu, kad šioje visoje kategorijoje, kurioje atsiskleidžia tobulintini aspektai, iš visos diskusijos-interviu susiformavo ne tik mažiausia teiginių subkategorijose koncentracija (vos 2, 3, tik vienoje – 4), bet ir didžiausias skaičius subkategorijų, o visa tai rodo, kad absolventų nuomonė šiuo klausimu nelokalizuojasi ties didesnėmis spręstinomis galimomis problemomis, o pasklinda įvairuodama ir vos pasiekia lygį, kai teiginiai, o kartu ir subkategorijos apskritai yra įtraukiamos į tyrimą.

Kompetencijų tobulinimas orientuoja į tinkamesnį paslaugų specialiųjų poreikių pacientams atlikimą (2).

- „<...> gebėjimų trūksta, dėl to, kad teoriškai mes mokėmės apie įvairius poreikius turinčius pacientus, bet praktiškai metu mes tų pacientų neturėdavome <...>“ (7 inf.)
- „<...> praktiškai metu pritrūko tiek teorijos, tiek praktikos, pvz., kaip reikėtų dirbti su neįgaliais pacientais, kaip atskirti, koks yra paciento neįgalumo laipsnis, kaip priėti prie jo, kad kuo geriau suteiktume paslaugą.“ (6 inf.)

Tobulintinos studijų sritys – paskata nedidelėms studijų programos pokyčiams (4).

- Baigę studijas, bendraudami su pacientais, nemokame valdyti konfliktinių situacijų, trūksta bendravimo aspektų, reikia daugiau psichologijos žinių.“ (4 inf.)
- „<...> studijų programose turėtų būti daugiau anglų kalbos paskaitų.“ (5 inf.)
- „Studijų metu šiek tiek pritrūko praktinių paskaitų. Trūko praktikos dirbant ne tik su suaugusiais žmonėmis, bet ir su paaugliais, ir su vaikais, kuomet reikia atskirti mišrų sąkandį, paskaičiuoti indeksus.“ (6 inf.)
- Studijų metu labiausiai trūko bendravimo su pacientu, konfliktų valdymo praktiškai, nes tai yra labai aktualu.“ (7 inf.)

Socialinių įgūdžių darbo aplinkoje specifiškumas (2).

- „<...> trūksta žinių, kaip valdyti situaciją. <...> Taip pat kaip efektyviai dirbti komandoje su kitais specialistais, nes atvykstame dirbti turėdami mažai tokios patirties <...>“ (4 inf.)
- „<...> šito dalyko teoriškai gali išmokyti ir kaip susitvarkyti su vienu ar kitoku pacientu, kaip reikėtų bendrauti kolektyve, bet viskas priklauso nuo tavęs.“ (3 inf.)

Absolventų gerosios patirties dalijimasis su studentais prisidėtų prie studijų kokybės gerinimo (3).

- „<...>, kas yra baigęs burnos higieną, gali būti pakviesti surengti paskaitas studentams.“ (7 inf.)
- „<...> vesti paskaitas reikėtų pasikviesti absolventus, kurie bendrautų su studentais, kartu su dėstytoja.“ (3 inf.)
- „Gal motyvacijos įkvėptų atėjus *alumnas*, kuris yra baigęs studijas, kitaip *nušviestų* tą profesiją, ko tikėtis pabaigus studijas.“ (4 inf.)

Tinkamas bendras praktinis pa(si)renėjimas (4).

- „Labai stipriai buvome paruošti darbo rinkai <...>“ (1 inf.)
- „<...> Kolegija tikrai gerai paruošia praktinio darbo atžvilgiu <...>“ (2 inf.)
- „<...> iš praktinės pusės Kolegija paruošia tikrai gerai <...>“ (4 inf.)
- „<...> iš praktikos pusės viskas yra puiku <...>“ (5 inf.)

Gebėjimas asistuoti gydytojui odontologui (5).

- „100 proc. tą tikrai gebame. Neišsiplėtosiu, tikrai puikiai.“ (2 inf.)
- „Galiu pasakyti drąsiai, kad gebame.“ (5 inf.)
- „Išmokome parengti vietą ne tik odontologui, bet ir teoriškai paaiškinta, parodyta visais įmanomais būdais, kaip parengti darbo vietą implantologui, chirurginių operacijų metu, kaip parengti vietą, kai reikalingi du asistentai <...>“ (4 inf.)
- „<...> (*gebėjimas asistuoti odontologui* – aut.) labiau priklauso nuo to, kokias mes praktikas kokioje vietoje turėjome ir kiek ten kasdien tą dalyką atlikdavome.“ (3 inf.)
- „Dėl gebėjimo asistuoti gydytojui odontologui nėra abejonių, nes pirmame kurse - bent jau tie, kurie baigėme 2019 m. - mokėmės, antrame, trečiame kurse giliname žinias, gilinomės toliau į odontologiją. <...> bet viskas priklauso nuo to, ar studentas praktikas atlieka nefiktyviai, ar jis tikrai į jas eina <...>“ (4 inf.)

Gebėjimas vertinti žmogaus burnos būklę (2).

- „<...> gebu įvertinti paciento burnos ir bendrą sveikatos būklę, nes turiu praktinių ir specifinių žinių.“ (4 inf.)
- „Tikrai gebame standartizuotai vertinti [*žmogaus burnos būklę* – aut.], pagal šiuos rodiklius mes matome, kad reikėtų prevencinių priemonių pacientams <...>“ (7 inf.)

Nepakankamas gydytojo odontologo padėjėjo profesijos vertinimas (3)

- „<...> toks jausmas, kad burnos higienistai buvo labai išaukštinti, o odontologo padėjėjai – ne <...>“ (3 inf.)
- „<...> po pirmo kurso praktiškai, (nors ši praktika yra stebimoji) kai ateini į kliniką, eilinį kartą jautiesi nepakankamai reikalingas.“ (4 inf.)
- „<...> atėjus pas burnos higienistus, (mes ėjome su pirmu, antru kursu bendrai asistuoti burnos higienistams) jų nuomonė buvo tokia, kad mes jiems nereikalingi, galime pastovėti šalia, stebėti. Buvo juntama trintis, tai demotyvuodavo mokytis.“ (3 inf.)

Absolventų pasiūlymai norint pakeisti požiūrį į gydytojo odontologo padėjėjo profesiją (4).

- „Reikėtų padaryti praktikas, pirmąsias, kad burnos higienistai turėtų padirbti kažkiek asistentu, kad suprastų ir odontologo padėjėjo įdirbį.“ (1 inf.)
- „Reikėtų surasti kažkokį kompromisą, kaip galėtų burnos higienistai glaudžiau bendradarbiauti su odontologinės priežiūros studentais.“ (5 inf.)
- „Galbūt Kolegijoje mes galėtume asistuoti trečio kurso burnos higienistams. Tiek higienistui būtų įdomu pamatyti tą darbą, tiek asistentui.“ (4 inf.)
- „<...> srautinėse paskaitose viskas buvo orientuota į burnos higienistus. Reikėtų po lygiai skirti dėmesį abejoms studijų programoms. Dėl to daugelis studentų ir galvoja apie perėjimą į Burnos higienos studijų programą.“ (3 inf.)

Subkategorija „Kompetencijų tobulinimas orientuoja į tinkamesnį paslaugų specialiųjų poreikių pacientams atlikimą“ teiginių turinti tik 2, tačiau norisi atkreipti į ją dėmesį, kaip į labai svarbią šiuolaikinėje neįgaliųjų socialinės integracijos visuomenėje. Specialiųjų poreikių pacientams reikalinga speciali burnos sveikatos priežiūra. Specialioji priežiūra odontologijoje sparčiai populiarėja kaip paslauga pacientams, turintiems fizinę, psichinę ar intelektinę negalią. Kadangi burnos sveikatos priežiūra ir dantų gydymas vyksta ribotoje burnos erdvėje, kuri sukelia techninius sunkumus, susijusius su didele sužalojimo rizika, specialiųjų poreikių pacientai gydomi kontroliuojant jų elgesį ar kūno judėjimą, taikant psichologinius, fizinius ar farmakologinius metodus (Morisaki, 2017).

Alumran A. ir kt. (2019) atlikto tyrimo apie burnos priežiūros paslaugų teikėjų pasirengimą gydyti specialiųjų poreikių turinčius pacientus rezultatai parodė, kad dantų priežiūros paslaugų teikėjai, turintys patirties suteikiant paslaugas specialiųjų poreikių turintiems pacientams (ar bendraujantys su tokiais žmonėmis kasdieniame gyvenime), yra labiau pasirengę juos tinkamai priimti ir suteikti paslaugas, nes jie geriau supranta šiuos pacientus. Taip pat tyrime (Alumran ir kt., 2019) nustatyta, kad viena iš kliūčių burnos priežiūros paslaugų teikėjams, priimančioms specialiųjų poreikių turinčius pacientus, buvo jų mokymo lygis. Taigi, išanalizavus mokslinius tyrimus spec. poreikių pacientų burnos priežiūros srityje, akivaizdu, kad jų burnos priežiūra yra išskirtinai sudėtinga ir reikalaujanti tame darbe patirties ir aukšto mokymo lygio studijose.

Dar viena 7 teiginių kategorija – „Požiūris į gydytojo odontologo padėjėjo profesiją ir jos palyginimas su burnos higienisto profesija“ koncentruojasi tokiose subkategorijose: „Nepakankamas gydytojo odontologo padėjėjo profesijos vertinimas“ (3) ir „Absolventų pasiūlymai norint pakeisti požiūrį į gydytojo odontologo padėjėjo profesiją“ (4).

Subkategorija „Nepakankamas gydytojo odontologo padėjėjo profesijos vertinimas“ (3) išskirta absolventams lyginant abi studijų programas randa sąsają su kitame tyrime (Tamulienė, Mačiulienė, Žukauskaitė, 2016) analizuotu šių dviejų studijų programų specialistų pasitenkinimu darbu – Lietuvos burnos higienistų pasitenkinimas darbu yra didesnis nei vidutinis, o gydytojų odontologų padėjėjų pasitenkinimas darbu įvertintas kaip nedidelis. Kaip yra nustatyta dar kitame naujame tyrime (Rėderienė, Aidukaitė, Pūrienė, Berlin, Žekonienė, 2021), daugiausia pasitenkinimo Lietuvos burnos higienistams teikia santykiai su kolegomis, mažiausiai – atlyginimas ir socialinės garantijos.

Šios mūsų tyrimo subkategorijos pagrindu gana išraiškingi absolventų pasiūlymai (2 pav.), kurių realizavimas tikėtina duotų neblogų rezultatų panašiam šių dviejų studijų programų specialistų vertinimui.

Diskusija

Tyrimo rezultatai atspindi darbo rinkos poreikius analizuotų studijų programų absolventų kompetencijoms, kuriomis grįsti studijų programų aprašai pagal Lietuvos bei Europos Sąjungos dokumentus. Tyrimu atskleistas tinkamas absolventų pasirengimas (viena gausiausių teiginių kategorijų) – „Absolventų kompetencijų realizavimas darbo rinkoje rodo tinkamą studentų profesinį pa(si)rengimą“ (11 informantų teiginių). Kai kurios galimos absolventų išreikštos tobulinimo įžvalgos nebuvo stiprios, atsiskleidžiant tobulintinus aspektus – iš viso interviu susiformavo ne tik mažiausias skaičius teiginių subkategorijose, bet ir didžiausias skaičius subkategorijų, o visa tai rodo, kad absolventų nuomonė šiuo klausimu nelokalizuojasi ties galimomis problemomis, o įvairuodama vos pasiekia lygį, kai teiginiai (ir subkategorijos) apskritai yra įtraukiami į tyrimą. Interviu tyrime atsiskleidė ir šių dviejų studijų programų (Burnos higienos ir Gydytojo odontologo padėjėjo) skirtumai įvairių aspektų kontekste („Požiūris į gydytojo odontologo padėjėjo profesiją ir jos palyginimas su burnos higienisto profesija“; 7 informantų teiginiai) – tai nebuvo netikėtumas, o veikia – natūralus specializacinis ypatumas, pagrįstas kiekvienos studijų programos unikalumu.

Išvados

1. Išanalizavus empirinio tyrimo duomenis, gauti rezultatai kategorijų pagrindu įvairuoja ir parodo tolygų balansavimą tarp puikios kompetencijų atitikties ir galimos tobulėjimo perspektyvos.
2. Diskusijos-interviu pagrindu susiformavusi kategorija apie požiūrį į gydytojo odontologo padėjėjo profesiją ir jos palyginimas su burnos higienisto profesija (7 informantų teiginiai) rodo šių dviejų profesijų poliariškumą, o pateikti absolventų pasiūlymai atitinkamoje subkategorijoje – galimų sprendimų įžvalgas.
3. Pagal tyrimo dalyvių teiginius apskritojo stalo diskusija-interviu koncentruojasi šiose pagrindinėse kategorijų pagrindu sudarytose subkategorijose ir rodo tinkamą bendrą praktinį pa(si)rengimą, gebėjimą asistuoti gydytojui odontologui, tobulintinas studijų sritis kaip paskatą nedideliems studijų programos pokyčiams ir kt.

Literatūra

1. Alumran, A., Almulhim, L., Almolhim, B., Bakodah, S., Aldossary, H., Alrayes, S. A. (2019). Are dental care providers in Saudi Arabia prepared to treat patients with special needs?. *J Multidiscip Healthc.*; 12:281–290 [žiūrėta 2021 10 01] Prieiga internetu: <https://doi.org/10.2147/JMDH.S201155>.
2. Čiužas, R. (2013). Mokytojo kompetencijos. Profesinio meistriškumo siekis. Mokslo monografija. Vilnius: Edukologija.
3. *Encyclopedia-titanica*. (2021). [žiūrėta 2021 10 10] Prieiga internetu: Encyclopedia-titanica.com.
4. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vilnius: Registrų centras.
5. Brazienė, R. (2017). Jaunimo perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką. Lietuvos socialinė raida. Darbo rinkos pokyčiai: problemos ir galimybės, 6, 88–102.
6. Dastnaei, P. H., Moallemi, Z. S., Najimi, A. (2020). Quality of training in oral health educational programs: What do primary healthcare providers think? *Journal of Education and Health Promotion*. Mar 31; 9:60. doi: 10.4103/jehp.jehp_471_19. PMID: 32489995; PMCID: PMC7255579. [žiūrėta 2021 10 01] Prieiga internetu: <https://www.jehp.net/text.asp?2020/9/1/60/281654>
7. Fried, JL, Maxey, HL, Battani, K, Gurenlian, JR, Byrd, TO, Brunick, A. (2017). Preparing the Future Dental Hygiene Workforce: Knowledge, Skills, and Reform. *Journal of Dental Education*, 81(9): 45–51.
8. Yaneva-Ribagina, K., Antonova, C. (2021). Dental Assistants in the Teamwork *Journal of IMAB - Annual Proceeding (Scientific Papers)*. Jan-Mar; 27(1), 3643–3651.
9. Young, S. H. (2021). *Spartusis mokymasis*. Vilnius.
10. Yousra, H. et. al. (2014). Factors Affecting Job Satisfaction and Their Correlation with Educational Standards among Dental Assistants. *Industrial Health*, 52 (4), 324–333.
11. Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
12. *Kompetencijų vertinimo užduočių sudarymo metodika* (2015). Parengė V. Tūtlys, L. Kaminskienė, G. Pileičikas. [žiūrėta 2021 10 01]. Prieiga internetu: https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/akreditacija/Kompetenciju_vertinimo_uz_duociu_sudarymo_metodika.pdf.
13. Kracher, C., Breen, C., McMahon, K., Gagliardi, L., Miyasaki, C., Landsberg, K., Reed, C. (2017). The Evolution of the Dental Assisting Profession. *Journal Of Dental Education*, 30–37.
14. Lee, C. Y., Wu, J. H. (2019). Work stress and occupational burnout among dental staff in a medical center. *J Dent Sci. Sep*; 14(3), 295–301. doi: 10.1016/j.jds.2019.01.006. Epub Mar 28. PMID: 31528258; PMCID: PMC6739458.
15. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. lapkričio 16 d. įsakymu Nr. V-1012 „Dėl Studijų pakopų aprašo patvirtinimo“.
16. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-1168 „Dėl Bendrųjų studijų vykdymo reikalavimų aprašo patvirtinimo“.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“.
18. Liuima, V., Kanapeckienė, V., Gerasimavičienė, D. (2020). Visuomenės sveikatos krypties studijų absolventų pasiskirstymas darbo rinkoje. *Visuomenės sveikata*, 2(89), 52–61.
19. Morisaki, I. (2017). Oral healthcare for the persons with special needs. *Clin Calcium*. 27(10), 1417–1425. Japanese. PMID: 28947693.
20. *Professional Profile and Competences of Dental Hygienists in Europe*. (2015). EDHF.
21. Rėderienė, G., Aidukaitė, G., Pūrienė, A., Berlin, V., Žekonienė, J. (2021). Lietuvos burnos higienistų sveikatos savivertė, psichoemocinė savijauta ir pasitenkinimas darbu. *Visuomenės sveikata*, 1(92), 91–96.
22. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
23. Tamulienė, R., Gedeikytė, E., Mačiulienė, D. (2020). Gydytojų odontologų padėjėjų darbe patiriamas stresas: pirmųjų darbo metų patirtis odontologijos klinikoje. *Visuomenės sveikata*, 30(6), 78–83.
24. Tamulienė, R., Mačiulienė, D., Žukauskaitė, V. (2016). Gydytojų odontologų padėjėjų pasitenkinimas darbu ir jį lemiantys veiksniai. *Sveikatos mokslai*, 26(6), 231–235.
25. Uziel, N., Meyerson, J., Birenzweig, Y., Eli, I. (2019). Professional burnout and work stress among Israeli dental assistants *Psychology, Health & Medicine*, 24, 1–9.
26. *Visuomenės sveikatos specialistų pasiskirstymo darbo rinkoje vertinimas bei visuomenės sveikatos stebėsenos specialistų žinių ir įgūdžių poreikio nustatymas* (2014). Vilnius: Higienos institutas.
27. Zubrickienė, I., Adomaitienė, J. (2016). Suaugusiųjų bendrųjų kompetencijų plėtojimas projektų metodu. *Androgogika*, 1 (7), 148–173.
28. Žydžiūnaitė, V. (2017). *Kokybiniai tyrimai*. Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerija ir Pedagogų profesinės raidos centras.

COMPLIANCE OF GRADUATES' COMPETENCIES WITH THE LABOUR MARKET: RESEARCH ON GRADUATES' INTERVIEWS

Summary

This study aims to analyse the attitudes of the employed graduates of the study programme of Oral Care regarding the compliance of their competencies with the needs of the labour market. Literature and document analysis and qualitative focus group interviews were carried out to investigate the topic. Such analysis allows looking into graduates' expectations related to their professional competencies.

The research results obtained provide the study programme with even greater possibilities for its improvement. The data collected during the roundtable discussion-interview were recorded and transcribed. The study participants were graduates of the study programme working in dental clinics. The study data were analysed using content analysis.

The data of the empirical research revealed the categories that indicate balancing between excellent competency compliance and a possible prospect for improvement: "The graduates' competencies in the labour market indicate appropriate students' professional training" (11 statements), "The graduates' competencies in the labour market direct to the improvement of the quality of studies" (11 statements). Another category of claims included "Attitudes towards the profession of Dental Assistant and its comparison with the profession of Oral Hygienist" (7 statements). According to the number of statements in the study, the discussion-interview focused on the following main subcategories: "Appropriate general practical preparation" (4 statements), "The ability to assist a Dentist" (5 statements), "Areas of study to be improved – an incentive for minor changes in the study programme" (4 statements), "Graduates' suggestions to change attitudes towards the profession of Dental Assistant" (4 statements). Other subcategories that indicate a lower number of claims consist of 3 and fewer statements from study participants.

Keywords: oral hygiene, competencies, graduates.

Informacija apie autorius

dr. Irma Spiriajevienė. Klaipėdos valstybinė kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Burnos priežiūros katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: edukologija, socialiniai mokslai.

El. pašto adresas: spiriajeviene@gmail.com

Aušra Rudžianskienė. Klaipėdos valstybinė kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Burnos priežiūros katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptis: burnos higiena.

El. pašto adresas: a.rudzianskiene@kvk.lt